TEKNIIKAN SANASTOKESKUS
CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI

4 1984

terminfo

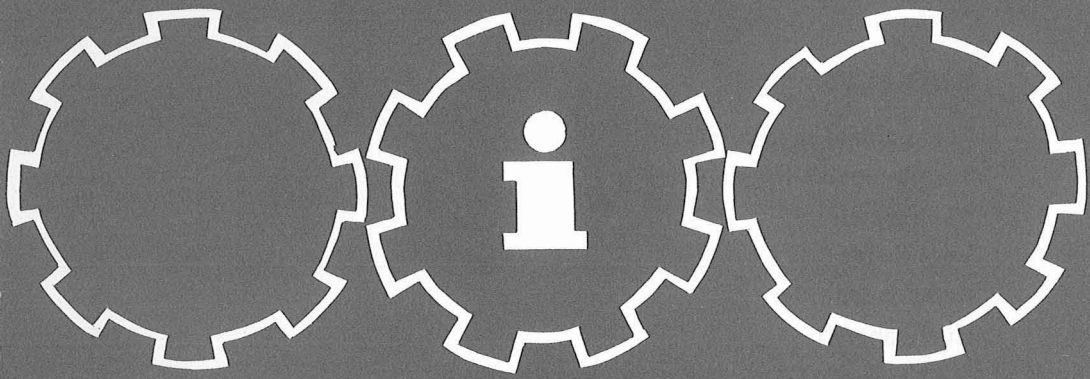

terminfo 4 1984

1984—12—14

Tekniikan Sanastokeskus ry:n tiedotuslehti
Toimittanut Eeva Clewer
Liisankatu 16 B 13, 00170 Helsinki 17
Puhelin 90-669 529
Ilmestyy 4 kertaa vuodessa
Lehden aineisto on vapaasti käytettävissä, mutta lähteen mainitseminen on toivottavaa.

SISÄLLYS

Pohjoismaat ja ISO/TC 37 1
Terminologisk harmonisering 2
Vaalikokous 4
Uusi jäsen 4
Ratkaisuehdotus 5
Uusi sanasto 5
Metsä- ja puutalouden kaupan sanaluettelo 6
Kalsonger och andra persedlar 8
Termineuvonnan päiväkirjasta 10
Uusi termi 10
Mitä on matkailu 11
Sammandrag 16

POHJOISMAAT JA ISO/TC 37

ISO/TC 37:n tehtävänä on aikaansaada standardeja sanastontekijöiden työn helpottamiseksi. Kaikki tähänastiset standardit kuitenkin ovat varsin teoreettisia ja edellyttävät käyttäjältään runsaasti tietoa terminologian teoriasta. Kansainvälinen terminologiatyö vaikuttaa suuresti pienten kielten termeihin ja ammattikieleen. Siksi onkin esimerkiksi Pohjoismaiden kannalta tärkeää, että ohjeiden laadinnassa otetaan huomioon myös muut kuin viralliset ISO-kielet (englanti, ranska, venäjä).

Pohjoismaat ovat koonneet tietonsa ja kokemuksensa yhteen ja perustaneet vuonna 1981 NORDTERM AG 4 -nimisen työryhmän, jonka tehtävänä on osallistua ISO/TC 37:n toimintaan. Tavoitteena on vaikuttaa kansainvälisen standardisoimisjärjestön aikaansaannoksiin ja tuottaa käytännönläheisiä ja helppokäyttöisiä ohjeita ja standardeja. Näiden laadinnassa on otettava huomioon se, että käyttäjinä ovat usein sanastoja laativat ryhmät, joilla ei ole terminologista koulutusta.

ISO-kokoukset ovat kovin muodollisia. Saadakseen asiansa kuuluviin on tehtävä huolellista ja strategista esityötä. NORDTERM AG 4 kokoontuikin keväällä Tukholmaan valmistelemaan ISO-kokouksessa esille otettavia asioita. ISO/TC 37 -kokous pidettiin lokakuussa Lontoossa ja siellä käsiteltiin mm. seuraavia aiheita:

ISO 639 Kielten tunnukset
Kokous hyväksyi kielten tunnuksista ehdotuksen, jonka mukaan tunnus muodostetaan kielen omakielisestä nimestä, mutta maa voi valita myös muun tunnuksen, kuten esimerkiksi suomen kielen tunnus *fi*.

(Kielten tunnuksista kerrottiin tarkemmin lehtemme viime numerossa).

ISO 1087 Terminologian sanasto
Professori Christer Laurénin vetämä työryhmä on edistynyt niin pitkälle, että standardiehdotus voidaan esittää keväällä 1985.

ISO 860 *Käsitteiden ja termien kansainvälinen yhdenmukaistaminen*
Saksassa tehty muutosehdotus samoin kuin vanha standardi ovat kovin Eurooppa-keskeisiä. Yhdenmukaistamismahdollisuuksia korostetaan liikaa eikä oteta huomioon väkisin tehdyn yhtenäistämisen negatiivisia seurauksia. Pohjoismaiden esittämät

uudet näkökohdat hyväksyttiin Lontoon kokouksessa ja ne muotoillaan seuraavaan kokoukseen mennessä ehdotukseksi.

ISO-kokoukseen osallistunut Vaasan korkeakoulun professori Christer Laurén esittelee seuraavassa lähemmin käsitteiden ja termien yhdenmukaistamisen mahdollisuuksia ja rajoituksia.

TERMINOLOGISK HARMONISERING

Det anses självklart att internationell harmonisering är ett mål att sträva till inom terminologin. Alltför sällan har man försökt precisera de verkliga möjligheterna och begränsningarna.

ISO/R 860, International Unification of Concepts and Terms, som i sin första och hittills enda utgåva kom ut i oktober 1968, diskuteras som bäst i ISO/TC 37/SC 1. R 860 är präglad av Eugen Wüsters syn på de grekiska och latinska morfemens möjligheter att fungera som det internationella hjälpmedlet på området. Till Wüsters idé hörde också en lista över ordbildningselement med uppgift om betydelse som en grund för internationalisering. Denna lista är inte publicerad utan ingår i hans kvarlåtenskap.

I nuvarande R 860 ingår endast två sidor om begrepp, begreppssystem och definitioner. Däremot finns där ett tiotal sidor om termernas morfologi, där betydelsesidan nästan helt försummas. R 860 har naturligtvis fått en utformning som passar för ISO:s tre officiella språk, engelska, franska och ryska. Men till och med mot den bakgrunden hade det varit väsentligt med ett utförligt avsnitt om hur man arbetar med begrepp och begreppssystem i syfte att harmonisera internationellt. På det planet är det i viss mån meningsfullt att tala om harmonisering.

Inom SC 1 har tyskarna som en utgångspunkt för revisionen lagt fram en översättning av ett nationellt dokument. De har betonat att deras dokument har utformats just för tyskan. För harmonisering på termplanet till tyskan är Wüsters tankar om lämpbara. Därför var det tyska dokumentet inte den hjälp som behövdes, vilket Finlands delegation betonade första gången ärendet kom upp vid ett SC 1-möte i Moskva.

Eftersom termarbete fungerar väl endast om man har begreppsnivån som sin utgångspunkt, måste begreppsnivån rimligtvis vara det centrala temat för ett dokument som R 860. I titeln på R 860 betonas ju begreppsnivån, *concept* nämns först, även om kosekvenserna inte har dragits för innehållets del. Kanske konflikten mellan titeln och innehållet återspeglar oförmågan att för tillfället nå ett idealiskt mål.

Vid det SC 1-möte som hölls i Moskva där R 860 behandlades för första gången under nuvarande omarbetning var också kinesiska delegater närvarande. I samband med mötet försökte jag tillsammans med en av de kinesiska kollegerna gå igenom terminologins termer på kinesiska för att finna eventuella indoeuropeiska morfem. Det var ett arbete som gav mycket liten utdelning. För vår tid är säkert Wüsters morfemlista viktig men inte för alla språk i världen utan för vissa. Jag tror själv att man i en internationell standard borde ta med ett nytt begrepp, regional termharmonisering. Språk som geografiskt är nära varandra är ofta påverkade av varandra och kan genom gemensamma intressen vara intresserade av termsamarbete. Liksom det finns nordiskt samarbete inom terminologin så finns det samarbete eller försök därtill mellan romanska språk. Genom att uppmuntra till regional termharmonisering kan man också underlätta kommunikationen mellan olika språkområden.

Vid SC 1:s senaste möte i oktober 1984 i London åtog sig Finland och Sverige att utarbeta ett förslag till reviderad version av R 860. Grunden för vårt förslag finns skisserad i ett utkast formulerat i Finland för ett år sedan. Där kommer begreppssidan att vara central. Att diskutera uttrycket utan att utreda begreppsidan och därmed begreppssystemet är till ingen nytta för den internationella harmoniseringen.

I vårt utkast ingår avsnitt om begreppssystem och jämförelse mellan begreppssystem, om olika grad av ekvivalens, om möjligheter att påverka när begreppssystemen skiljer sig från varandra, om relationen mellan nationell och internationell standard osv.

Det är kanske naturligt att initiativet till en förändring av tyngdpunkten i R 860 kommer från Finland, där vi vet att samma ordbildningsprinciper inte går att tillämpa på två strukturellt så olika språk som finskan och svenskan.

Christer Laurén

VAALIKOKOUS

Tekniikan Sanastokeskus ry:n vaalikokous pidettiin lokakuun 26. päivänä. Paikkana oli tällä kertaa Taidehallin Klubi Suomalainen. Läsnä oli 23 jäsenyhdistysten valtuuttamaa edustajaa.

Kokous hyväksyi vuodeksi 1985 laaditut toimintasuunnitelman ja talousarvion. Toimintasuunnitelman mukaan toiminnan pääkohteita vuonna 1985 ovat sanastoryhmien ohjaus, eri ryhmien työn koordinointi, termityön opastus sekä sanastotyön ja termihaun rationalisointi termipankin avulla. Termipankin tietoliikenneyhteydet pyritään avaamaan vuoden 1985 alussa. Muiden Pohjoismaiden ja neuvostoliittolaisen GOST/VNIIKI-termipankin kanssa jatketaan yhteydenpitoa ja selvitellään tiedonvaihdon ja yhteiskäytön kehittämistä.

Kokouksen henkilövalinnoissa hallitukseen valittiin uutena jäsenenä Lasse Lehman Keskuskauppakamarista. Hallituksen kokoonpano ensi vuonna on seuraava: Kari Kaartama, puheenjohtaja, Paavo Anttila, Gustav Dahlberg, Esko Koivusalo, Lasse Lehman, Sirkka Pöyry ja Osmo Ranta.

Paul Kostera Savonlinnan kääntäjänkoulutuslaitoksesta piti kokousesitelmän, jonka alkuosan voitte lukea toisaalta tästä lehdestä. Loppuosaan palaamme ensi numerossa.

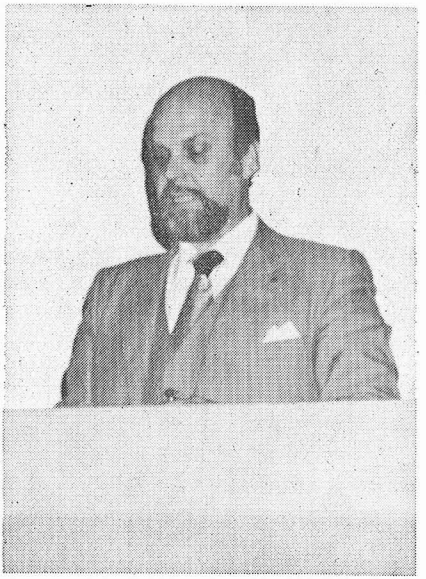

UUSI JÄSEN

Tekniikan Sanastokeskuksen jäseneksi on liittynyt käännöstoimisto *Mellberg & Vaikonpää Ky.*

Ratkaisuehdotus

Paavo Anttila on esittänyt ratkaisuehdotuksen lehtemme edellisessä numerossa olleeseen etsintäkuulutukseen. Vanhassa sanakirjassa esiintynyt ammattinimike *ULALURI* onkin ehkä vanhanaikaisesta käsinkirjoitetusta tekstistä väärin luettu sana Waluri. Tuolloin on hyvinkin voitu käyttää valuri-sanassa w:tä ja tekstin voi kuvitella näyttäneen jotakuinkin seuraavanlaiselta.

Uusi sanasto

Nyt on ilmestynyt uusi *Postisanasto,* joka sisältää noin 1 100 termiä suomeksi ja ruotsiksi sekä määritelmät suomeksi. Sanastoa voi tiedustella posti- ja telehallituksesta.

Sotilaskielen sanakirjassa vuodelta 1953 on termi *hametie.* Se on määritelty seuraavasti: naisten sekaantuminen tai sekoittaminen nimitys- tai muihin virka-asioihin.

Norjankielisessä tekstissä saattaa törmätä tutunnäköiseen sanaa "kone". Kysymys on kuitenkin vaimosta; "konemann" taas tarkoittaa tohvelisankaria, lieneekö sama kuin konemies?

Mitä yhteistä on *pienviljelijällä* ja *asfalttitalonpojalla,* kysyy Juhani Siikala energiasanastoryhmästä.

Vastaus löytyy esimerkiksi Nykysuomen sanakirjasta:

Piki on tervoja, hartseja, rasvoja ja vahoja tislattaessa syntyvä jähmeä, musta tai tummanruskea jäännösaine.

Asfaltti on musta, jäykän sitkeä pikimäinen luonnontuote, maa-asfaltti, vuoripiki.

Siis ainakin musta väri on yhteistä.

Kuka tietää, mikä on yksilö?

Yksilöllä suppeammassa merkityksessä tarkoitetaan tiettyä yksilöä. Laajemmassa merkityksessä se edustaa koko edustamaansa aluetta mutta yleensä sitä käytetään kun ei tarkoiteta osoittaa mitään tiettyä toimintoa.

Näin sanotaan mietinnössä. Mutta tietääkö nyt kukaan, mikä on yksilö?

UUSI SANASTOHANKE

METSÄ- JA PUUTALOUDEN KAUPAN SANALUETTELO

Helsingin yliopiston puumarkkinatieteen laitoksella tehdään *parhaillaan suomalais-saksalaista* metsä- ja puutalouden kaupan sanaluetteloa.

Laitokselta valmistuvista metsänhoitajista sekä maatalous- ja metsätieteiden kandidaateista suuri osa sijoittuu metsäteollisuustuotteiden vientimarkkinointitehtäviin, joten kielillä on koulutuksessa huomattava paino. Saksan kielen taloudellis-kaupallisen kurssin oheismateriaaliksi ja työssä olevien vientimyyjien hakuteokseksi ollaan laatimassa *noin 1300 termiä* käsittävää sanaluetteloa.

Sanaluettelossa on termejä kaupallisesta, metsätaloudellisesta ja teknisestä kielestä, koska metsä- ja puutalouden kaupassa työskentely vaatii tietoja näiltä *aloilta. Sanaluettelo* käsittää seuraavat alueet: raakapuun kauppa, metsäteollisuustuotteet, niiden ominaisuudet ja vientimarkkinointi. Termit on valittu pitäen silmällä lähinnä niitä tilanteita, joihin suomalainen vientimyyjä joutuu. Lähtökieli on siis suomi. Suomenkielisen ja saksankielisen termin lisäksi esitetään synonyymit. Saksan substantiiveista ilmoitetaan suku ja monikkomuoto, verbeistä taivutus, tarvittavat *prepositiot ja sijamuodot*. Määritelmiä ei paineta sanaluetteloon, sillä varsinainen kohderyhmä, puumarkkinatieteen opiskelijat, tuntee suomenkielisten termien merkitykset.

Termejä on kerätty monipuolisesti *alan alkuperäisestä materiaalista*: kauppakirjeistä, telekseistä, sopimuksista, raporteista, ammattilehdistä ja -kirjoista sekä sanastoista. Tekstinkäsittely tehdään Tekniikan Sanastokeskuksen laitteilla. Työn tarkistavat sekä suomen- että saksankieliset asiantuntijat.

Saksalais-suomalaista metsä- ja puutalouden kaupan sanaluetteloa tekevät puumarkkinatieteen laitoksen saksanopettaja FK, ekon. Ulla Luodeslampi ja laitoksen assistentti DKK, MH Helena Rummukainen. Työn on määrä valmistua keväällä 1985.

Helena Rummukainen

Aineisto talletetaan Tekniikan Sanastokeskuksen termipankkiin ja mukaan pyritään saamaan myös termien englannin-, ruotsin- ja ranskankieliset vastineet.

HAUSKAA JOULUA!

GOD JUL!

Heidi

Peter

Anita

Seija

Sissi

Eeva

Anja

Marjukka

Helena

ym. ym.

Mihin piilotitte joululahjat? Kaappiinpa hyvinkin, mutta minkälaiseen? Vaihtoehtoja löytyy ainakin seuraavasti:

— koteloitu, ovella (ovilla) tai vastaavalla suojuksella varustettu teline
(SFS 2536 Elektroniikan rakennesanasto)

— irrallinen tai tilaa rajoittaviin rakennusosiin kiinnitetty, yleensä esivalmisteinen säilytysyksikkö
(SFS 2461 Rakennusten pinta-alan laskenta)

— kammio tai tila, jonka jossain osassa voidaan aikaansaada määräolosuhteet
(SFS 2866 Ympäristötestauksen perusmenetelmät)

— tavallisesti seisova huonekalu (tai se osa), jota käytetään erilaisten tavaroiden säilytyspaikkana ja jonka sulkulaitteena on ovi (ovet)
(Nykysuomen sanakirja)

KALSONGER OCH ANDRA PERSEDLAR
— SOM BÄRES TÄTT INTILL HUDEN

I manuskriptet till en snart utkommande ordlista för beklädnadstermer ingår följande termpost:

alushousut
Sv trosor (naisten), underbyxor pl (miesten lyhyet), kalsonger pl (miesten pitkät)
•
•
•

Kan det här nu verkligen stämma? Undertecknad reagerade med en protest omedelbart vid första åsynen av att kalsonger här begränsas till att vara långa. Sedermera har även från annat och definitivt kompetent håll (hon har veterligen tre bröder) framförts förvåning över detta. Nu är saken faktiskt den, att när jag var liten (och kanske ännu när jag var litet större) fick jag varje höst efter den första frostnatten höra följande: *"Du går väl inte ut i den här kylan med korta kalsonger på dig?"* Det var naturligtvis varje pojkes bästa vän, d.v.s. i det här fallet min mamma, som ställde frågan.

Senast i det här skedet frågar sig varje upplyst läsare vad jag eftersträvar med det här resonemanget. Svaret är naturligtvis, att om min mamma (och troligtvis även massor med andra unga vackra gossars mammor) talar om *korta kalsonger* skall ingen ta-mej-sjuttons ordlista komma och påstå att hon har fel. Frågan kan naturligtvis ställas också på ett annat sätt: Kan en mamma överhuvudtaget ha fel i fråga om någonting som rör hennes barn? Månne inte svaret är så självklart att det är onödigt att upprepa här.

Nåväl, det här problemet med kalsongerna är väl sist och slutligen av det trevligare slaget. Värre är det den dagen när man i finsk översättningstext får läsa att "Salaisen agentin kävellessä huoneeseen hänellä oli yllään vain *kylmätlaulut,* jotka hädin tuskin peittivät . . .".

Senaste nytt från Sverige (naturligtvis Sverige) gör gällande att även det till det yttersta feminina(?) ordet *trosa,* som ju vanligtvist används i pluralformen *trosor,* kan användas om underbyxor för män. Ja men jag menar bara . . . nåja, nog om detta.

Om någon vill framföra några åsikter angående ovanstående

aggressivt provokativa(?) text kan jag meddela att det går utmärkt. Skriv på bara, så får Du kanske läsa Din egen text redan i följande nummer av TERM-INFO.

Signaturen
Korta på sommaren, långa på vintern

PS. Hur är det förresten med de finska orden kaliisit och kalsongit?

kalsonger och underbyxor,
trosor
eller
långa kalsonger och korta kalsonger

TERMINEUVONNAN PÄIVÄKIRJASTA

Maadoittaa vai maattaa?

Kaikki tietävät, mitä sähköalalla tarkoitetaan sanoilla *maadoittaa* ja *maadoitus,* mutta harva on kuullut, että suomen kielen asiantuntijat ovat jo vuosikymmeniä yrittäneet korjata niitä muotoon maattaa ja maatto. Esimerkiksi Nykysuomen käsikirjassa vuodelta 1977 lukee: "Merkityksessä 'yhdistää maahan sähköä johtavasti' on käytetty omituista verbiä maadoittaa, joka lienee syntynyt *raudoittaa*-verbin mallin mukaan. Suositeltava asu, joka jo onkin yleisessä käytössä, on *maattaa.*"

Käsikirjan kirjoittaja on optimisti. Maattaa-asu ei ole tekniikan kielessä yleisessä käytössä. Sitä näkee joskus harvoin muissa kuin sähköalan sanastoissa. Sähköalan ammattilainen sanoo ja kirjoittaa säännöllisesti *maadoittaa.* Nopea kyselykierros osoitti todeksi ennakkokäsityksen: maattaa on sähkömiehelle ja -naiselle miltei vitsi. Sähkötekniset sanastot, uusin marraskuulta 1984, sähkölaki, sähköturvallisuusmääräykset, SETI:n julkaisut, standardit, kaikki maadoittavat.

Yksikään sähköammattilainen ei koskaan ole kysynyt TSK:n termineuvonnan mielipidettä tästä esimerkistä. Muille sen sijaan olemme kertoneet asian näin: Maadoittaa ei ilmeisesti ole kielen kannalta moitteettomasti muodostettu. Silti se on sähköalalla vakiintunut ja vallitseva käytäntö.

Muutos on järkevä vain silloin, jos se lähtee alan sisältä. Ulkopuolisen käyttämänä outo termi voi aiheuttaa väärinkäsityksen tai antaa asiantuntemattoman vaikutelman.

UUSI TERMI

Pisartumissuodatus

Käsite, josta on käytetty nimeä "yhdistymissuodatus" tai usein selvyyden vuoksi englantilaista nimeä "coalescing", on kastettu "pisartumissuodatukseksi".

Pisartumissuodatusta käytetään *öljyn* ja *öljysumun poistamiseksi ilmasta.* Pisartumissuodatin koostuu kerroksesta erisuuntaisia ja eripaksuisia kuituja, joihin ilmavirran mukanaan tuomat öljysumupisarat törmäävät muodostaen vähitellen suuremman pisaran, eli öljysumu pisartuu.

MATKAILUSANASTON RAJAAMISESTA:

(1) MITÄ ON MATKAILU?

2-osainen artikkeli on TSK:n vaalikokouksessa 26.10.84 pidetyn esitelmän "Systematisoivan matkailusanakirjani rajaamis-, määritelmä- ja vastineratkaisuista" alkuosa. Artikkelin toinen osa julkaistaan Terminfon seuraavassa numerossa.

Jokaisen sanastotyön suunnitteluvaiheessa on tehtävä useiden eri ratkaisujen lisäksi (1) erikoisalaa ja (2) sen sanastoainesta koskevia rajaamisratkaisuja. Teen aluksi selkoa matkailualan rajaamisesta.

Kohderyhmistä

Saksalais-suomalais-saksalaisen matkailusanakirjan (Otava 1983) potentiaalisiksi käyttäjä- eli kohderyhmiksi työryhmäni valitsi sekä suomalaiset ja saksankieliset ulkomaanmatkailijat että matkailun parissa toimivat eli mm. matkailuvirkailijat, matkailuyrittäjät ym. palveluhenkilökunta ja kielenkääntäjät.

Tämän sanastotyön tavoitteena oli siis jo alun alkaen yhdistetty matkasanakirja ja matkailun erikoissanasto.

Esikuvista

Koti- ja ulkomaiset erikieliset matkailusanastot ovat pääosin lähinnä vain turisteille tarkoitettuja matkasanakirjoja (esim. Berlitzin *Saksaa matkailijoille* tai Klett-Verlagin *Reisewörterbuch Englisch*). Eräät matkasanakirjat edustavat vain tiettyä osa-aluetta (esim. Otavan *Hotelli- ja ravintola-alan sanasto* englanti-suomi-englanti tai Gauserin 5-kielinen *Camping-Sprachführer*).

Sekä matkasanakirjoissa että useimmissa alan erikoissanastoissa ei termejä juurikaan ole määritelty (esim. Finnairin *Lentoyhtiösanasto,* Beinin *Wörterbuch des internationalen Verkehrs* tai Hueber-Verlagin *Taschenwörterbuch des Fremdenverkehrs.)*

Seuraavissa noin 400—500 määriteltyä termiä sisältävissä alan erikoissanastoissa on puolestaan toisentyyppisiä puutteita:

- Termit ovat pääosin matkatoimistoslangia (esim. Touropan *Touristisches ABC*).

● Ilmeisen epäsystemaattisesta (intuitiivisesta) sanastotyömenetelmästä johtuen esiintyy runsaasti käsite- eli termiaukkoja. Lisäksi on mukaan otettu suhteettoman paljon yleiskielen sanastoa (esim. Nämnden för svensk språkvårdin sanasto *Turistord i Norden*, Porvoo 1970).

● Hyödyllisimmissäkin esikuvissa on tingitty systemaattisesta työskentelytavasta ja rajoitettu matkailufraseologian osuus minimiin. Niissäkin on tukeuduttu matkailukäsitteen perinteisiin erittelyihin, jotka mielestäni eivät sovellu suoraan matkailualan sanastotyön — mainittujen kohderyhmien kannalta mielekkäiksi — rajaamisperusteiksi (esim. Aretzin yksikielinen hakuteos *Tourismus A—Z* ja Kansainvälisen matkailuakatemian 8-kielinen erikoissanasto *Internationales Reise-Fachwörterbuch*).

Matkailukäsitteen erittelyä

Matkailun tieteellisen tutkimuksen uranuurtajamaissa eli Saksassa ja Sveitsissä on matkailun käsite määritelty jo viime vuosisadan loppuvuosikymmeniltä lähtien kovin monella eri tavalla. Tärkeimpänä syynä on, että eri tutkijat ovat eritelleet tätä käsitettä joko semanttisesti eli nominaalimääritelmin tai reaalimääritelmin tai sitten universaali- eli yleismääritelmin.

Nominaalimääritelmät eli semanttinen tarkastelutapa pohjaa käsitteen eli termin *Fremdenverkehr* perus- ja määriteosan merkitykseen *fremd* + *Verkehr* (vieras liikkuu). Eräs nominaalimääritelmä korostaakin: "Matkailu on ihmistenvälisiä suhteita", siis muukalainen contra paikkakuntalainen. Toinen (vuodelta 1935 peräisin oleva) nominaalimääritelmä alkaa sanoilla: "Matkailu alkaa siitä, mihin matkustusliikenne päättyy eli matkailusatamassa, majoituspaikkakunnalla . . ." Määritelmä päättyy toteamukseen: "Joka pitää matkailua kuljetusongelmana, sekoittaa sen matkustamiseen *(Reiseverkehr)*."

Reaalimääritelmät tarkastelevat matkailua yksinomaan tai pääasiallisesti matkailun taloudellisten vaikutusten pohjalta.

Universaali- eli yleismääritelmät selvittelevät matkailukäsitteen lukuisten osatekijäin muodostamaksi kokonaisuudeksi, suhteiden summaksi.

Määritelmien runsaus johtuu myös siitä, että perinteistä matkailun käsitettä on jouduttu laajentamaan yhteiskunnallisen ja niinmuodoin myös matkailullisen kehityksen edetessä. Niinpä matkailu määriteltiin vuosisadan vaihteessa lähinnä vain lomaaikoina virkistyksen, huvin ja

mielenterveydellisen hyödyn vuoksi tapahtuvaksi. Tätä käsitystä edustaa YK:n edeltäjän eli Kansainliiton asiantuntijakomitean pääperiaatteiltaan vielä käytössä oleva määritelmä vuodelta 1937 tilastollisen toiminnan perustaksi eri maissa: "Matkailijaksi luetaan jokainen maassa tai paikkakunnalla vähintään 24 tuntia viipyvä vieras henkilö." Määritelmän selostuksessa "turistiksi" katsotaan ne ja ne henkilöt (mm. liikematkoilla olevat). "Turisteiksi" ei sen sijaan lueta niitä ja niitä henkilöitä (mm. opiskelijat ja transit- eli kauttakulkumatkustajat).

24 tunnin karenssiajasta huolimatta tämä yleismääritelmä oli jo suhteellisen avara, mutta sen tulkintaselvitykset rajasivat pois runsaasti matkustavaisia eli matkustajia, jotka tänään voidaan katsoa matkailijakäsitteeseen kuuluviksi (mm. kauttakulkumatkustajat, opiskelijat tiettyyn rajaan saakka, ja raja-alueliikenteeseen osallistuvat ainakin selvästi turistisen käyttäytymisen osalta).

Tämän päivän matkailukäsitteessä on myös 24 tunnin ajasta niin kansainvälisessä kuin valtakunnan sisäisessäkin matkailussa useimmiten luovuttu, koska liikennevälineet sallivat entistä nopeamman liikkumisen ja kaikesta huolimatta turistisen käyttäytymisen.

Pehmeisiin erikoisaloihin kuuluvan matkailun eksaktia määrittelemistä vaikeuttaa yhä tänään se, että kyseessä on erittäin laaja-alainen asiakokonaisuus silloinkin, kun lähtökohtana ovat pelkät taloudelliset näkökohdat. Tällöin matkailutiede on yritys- ja kansantaloustiedettä.

Onhan matkailu monille maille tänään tärkein vientielinkeino ja ulkomaisen valuutan tuoja (esim. Itävalta). Maailmankaupassa matkailu on laajin yksityinen maailmankaupan erä. Matkailutuotteita ei voida viedä kuluttajan luo eikä varastoida. Matkailussa ollaan todellakin välittömästi tekemisissä ihmisen kanssa. Niinpä ihmisten ja yhteiskuntien vapaa-ajan käsitteen muutokset tulevat jatkossakin heijastumaan matkailukäsitteen määritelmän tarkistamiseen aika ajoin.

St. Gallenin korkeakoulun matkailun ja liikennetalouden professori Kaspar on matkailuopissaan määritellyt matkailun seuraavasti *(Die Fremdenverkehrslehre im Grundriss,* Bern ja Stuttgart 1975): "Matkailu tai turismi (tämä termit eivät ole täysin synonymisia, kirj. huom.) on kaikkien niiden suhteiden ja ilmiöiden kokonaisuus, jotka liittyvät henkilöiden matkustamiseen ja oleskeluun paikkakunnalla, joka ei ole heidän pääasiallinen eikä pysyvä asuin- tai työpaikkakuntansa."

Tämä systeemiteoriaan pohjaanollisesti täsmennyksiä, selitykva yleismääritelmä kaipaa luonsiä. Bernecker käyttää tällöin apukäsitteinä termejä *Fremdenverkehrsarten* (matkailun lajit) ja *Fremdenverkehrsformen* (matkailumuodot). Matkailun lajit perustuvat matkailijan motiiveihin eli matkustusmotiiveihin, matkallelähdön vaikuttimiin (virkistys-, urheilu-, kontakti- ja kulttuurimatkailu sekä talouselämään ja politiikkaan liittyvä matkailu).

Matkailumuodot perustuvat ympäristöön eli ulkoisiin syihin ja vaikutuksiin. Tämän perusteella jakautuu matkailu tällä hetkellä 10 matkailumuotoon: matkailijan 1. kotipaikan, 2. oleskelun keston, 3. vuodenajan, 4. osallistujamäärän, 5. iän, 6. liikennevälineen, 7. majoitusmuodon, 8. maksutasevaikutuksen, 9. matkailutapahtuman rahoituksen perusteella ja 10. sosiologisin perustein (= 1. koti- ja ulkomaanmatkailu jne. ja 10. sosiaalilomailu, nuorisomatkailu sekä luksus-, suljettu eli jet set- ja perinteinen matkailu).

Edellä kuvattu alan rajaamislähtökohtien runsaus aiheutti sanastotyön suunnitteluvaiheessa melkoista hämmennystä. UDK- ja DK-kymmenluokitusjärjestelmässä yhteiskuntatieteiden (kansantalouden, vapaa-ajan, kaupan ja liikenteen), tekniikan (liikennetekniikan, liikenteen organisaation, kotitalouden) ja urheilun kohdalla esitetyt matkailunäkökohdat osittain selvensivät rajaamistoimintaa, osittain hämmensivät sitä.

Rajaamisratkaisu

Ajatuksen suuntautuessa sanakirjan tärkeimpiin kohderyhmiin päädyimme lopulta mielestämme mielekkääseen alaa koskevaan rajaamisratkaisuun. Matkailuala määriteltiin ensinnäkin laajasti

A. ennakkojärjestelyiksi,
B. matkustamiseksi,
C. huolloksi ja
D. aktiiviseksi lomailuksi.

Määritelmää täsmennettiin jakamalla nuo neljä päälohkoa yhteensä noin 12 osa-alueeseen:

1. matkustajaliikenne, joka puolestaan jakautuu sanakirjan lyhenteiden ilmaisemiin alaryhmiin: *air, auto, bus, nav, rail* ja *tram* (raitiovaunuilu). Vrt. 8. osa-alueeseen (automatkailu huoltamopalveluineen) ja 12. osa-alueeseen (mm. hiihtohissit);
2. matkatavaraliikenne;
3. ja 4. eli majoitus- ja ravitsemisala ovat huoltopuolen (C) osa-alueita;
5. ja 6. eli lippu- ja varauspalvelu sekä matkailun markkinointi ovat ennakkojärjestelyiden (A) osa-alueita;

7. kongressi-, liike- ja virka- sekä opintomatkailu;
8. automatkailu huoltamopalveluineen;
9. maatila-, mökki- ja leirintämatkailu sekä patikka-, polkupyörä- yms. retkeily;
10. kylpyläpalvelut;
11. matkamuisto-, pankki-, posti-, hiushoitola- yms. asiointi (C);
12. yleisimmät lomaharrasteet ja vapaa-ajanviettomuodot (veneily, onginta ja kalastus sekä metsästys, urheilu eli hiihto, kuntoilu yms., saunominen; nähtävyydet, kulttuuritilaisuudet ja huvit). Tämä D-lohko sisältää mm. noin 150 metsästys-, varsinkin hirvestystermiä.

Tämä matkailualaa koskeva rajaamisratkaisumme pohjaa siis matkailukäsitteen laajaan tulkintaan. Saksassa ja Suomessa tähän mennessä julkaistujen sanakirja-arvostelujen mukaan ratkaisu on ollut oikeaanosuva (Deutsch-Finnische Rundschau 41/84, Kielikeskusuutisia 6/84 ja KAJ 4/84).

(jatkuu)

Paul Kostera
Savonlinnan kääntäjänkoulutuslaitos

Olemme saaneet johtaja Kai-Erik Bergiltä Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitosta seuraavanlaisen esimerkin suomalaisesta virkakielestä. Eipä ihme, jos väitetään, ettei tavallinen ihminen ymmärrä suomen kieltä, kun se on tällaista.

"Lausunto SVK:sta käsin koskien LVY:n taholta pääsääntöisesti liikennevakuutuksien puitteissa tietokonetta hyväksikäyttäen suoritettavien perustavaa laatua olevien tutkimusten kohdistamisesta mahdollisimman hyvin myös kartoittamaan asiakkaiden vahinkojen tiimoilta johtuvat vaatimukset, joiden osalta vakuutusyhtiö tulee suorittamaan asiakaskohtaiset korvaukset huomioiden vahinkojen suuruuden, joka riippuu ajankohdan indeksien raameista."

SAMMANDRAG

Prof. *Christer Laurén* berättar om det senaste *ISO/TC 37*-mötet i London i oktober samt om bakgrunden till de *nordiska ländernas insats* på mötet. På mötet behandlades bl.a. ISO 639 Språkkoder, ISO 1087 Terminologiordlista och ISO 860 Harmonisering av begrepp och termer. (s. 1)

Under rubriken *"Terminologisk harmonisering"* behandlar prof. Laurén möjligheterna till internationell harmonisering inom terminologin samt framhäver speciellt de problem som kan uppstå i detta sammanhang. (s. 2)

Terminologicentralens *valmöte* hölls den 26 oktober. Till ny *styrelsemedlem* valdes *Lasse Lehman* från Centralhandelskammaren. På mötet godkändes även verksamhetsplanen och budgeten för år 1985. (s. 4)

Helena Rummukainen redogör för ett nytt *ordlisteprojekt,* som skall omfatta ca 1 300 termer på (åtminstone) finska och tyska inom *skogsekonomi* och *trähandel.* (s. 6)

Kalsonger och deras vara eller inte vara *enbart långa* dryftas mera eller mindre allvarligt i en artikel på s. 8.

Användandet av de finska termerna *maadoittaa* och *maattaa,* som båda översätts till svenska med jorda, kommenteras på s. 10.

Paul Kostera berättar om sin tyskfinsk-tyska turismordbok *"Saksalais-suomalais-saksalainen matkailusanakirja"* och om de avgränsningssvårigheter som uppstod vid utarbetandet av ordboken. (s. 11)

TEKNIIKAN SANASTOKESKUS ry
CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI rf

Tekniikan Sanastokeskus ry TSK

Perustettu 1974.
Jäseniä 67 (aatteellisia yhdistyksiä, teollisuus- ja liikelaitoksia, valtion virastoja).
Toimii yhteistyössä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kanssa.

Toimisto ja kirjasto
Liisankatu 16 B 13, 00170 Helsinki 17
Termineuvonta puh. 90-179 161 vain klo 9.00—12.00
Avoinna klo 8.00—16.15 (kesäisin 8.00—15.15)

TSK:n ensisijaisena tehtävänä on saada aikaan suomen- ja ruotsinkielisiä tekniikan eri alojen sanastoja.
Sanastotyön päämuotoja ovat osallistuminen termityötä tekevien ryhmien työskentelyyn, lausuntojen antaminen, tarkistus ja neuvonta.

Kirjastossa on lähes 1000 tekniikan ja lähialojen sanastoa, käsikirjoitusta, yritysten ja laitosten sanastoja, SFS-standardit ja niistä tehty termikortisto, ISOn ja GOSTin sanastostandardit ym.

Kirjastossa pidetään tiedostoa suomen ja ruotsin kieltä sisältävien tekniikan ja lähialojen sanastoista ja sanastohankkeista, ja näistä tiedoista julkaistaan kahden vuoden välein luettelo Tekniikan sanastoja. Tarpeen mukaan tehdään myös erikoisalojen sanastoluetteloita.

TSK:n toimintamuotoja:

- osallistuminen sanastotyöhön
- termineuvonta
- kirjasto
- sanasto- ja sanastohanke-tiedostot
- termityön kurssit
- tiedotuslehti
- termipankki
- kielentarkistusapu

ISSN 0 385-7517